

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 3, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 330.31:330

*О. В. Довгаль,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївський національний аграрний університет*

ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*О. Dovgal,
associate professor of the department of economic theory and social sciences,
Mykolayiv National Agrarian University*

REPRODUCTION OF FIXED ASSETS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті проведено аналіз основних проблем відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. Адже Найважливішим елементом виробничого потенціалу будь-якого підприємства є основні засоби. Основні засоби, їх склад та структура, технічний стан, ступінь зношеності грають, істотне значення в організації ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки. В даний час для більшості сільськогосподарських підприємств найбільш важливими стають питання, пов'язані зі збереженням наявного виробничого потенціалу.

In the article deals with current problems of reproduction processes, plant and equipment of agricultural enterprises in the current conditions of the economy of Ukraine. After all, the most important element of the production potential of any enterprise is the basic means. Fixed assets, their composition and structure, technical condition, the degree of wear play an important role in the effective operation of agricultural enterprises in a market economy. Currently, most agricultural enterprises are the most important issues related to the conservation of existing productive capacity, ie the question of development and implementation low capacity measures to ensure the efficiency of the equipment.

Ключові слова: *основні засоби, капітал, відтворення, сільське господарство, амортизація, інвестиції, фактори виробництва, лізинг.*

Keywords: *fixed assets, capital, reproduction, processing, depreciation, investments, factors of production, leasing.*

Актуальність теми. Структурні трансформації сфери аграрного виробництва, розвиток процесів ринкової взаємодії та структурна перебудова моделі управління протягом останніх років зумовили прояв негативних тенденцій з наявними основними засобами, і особливо позначилися на процесах їх відтворення. Обравши за орієнтир модель інноваційного розвитку, держава має сприяти якісному техніко-технологічному переоснащенню аграрних товаровиробників, проте вирішення даного питання ускладнюється незадовільним фінансовим станом самих агропідприємств, трансформаціями економічної системи і зниженням темпів розвитку світової економічної системи. Таким чином, проблема належного рівня відтворення основних засобів має свою актуальність і її вирішення має важливе значення як для процесів економічної взаємодії, так і, для економічної науки.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам сутності основних засобів, їх класифікаційним характеристикам, ознакам, принципам функціонування, формування, використання, обліку, а також процесам відтворення приділено значну увагу, що знайшла своє відбиття в економічній літературі. Проблеми формування, використання та розширеного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств були в полі зору В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, А.П. Гайдуцького, М.Я. Дем'яненка, С.М. Євтушенка, М.Ф. Огійчука, О.В. Олійника, Г.М. Підлісецького, В.Я. Плаксієнка, В.І. Перебийніса, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, О.В. Ульянченка, В.Й. Шияна та ін.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення теоретичних, методичних і практичних засад удосконалення процесу відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Результати дослідження. Стратегічним напрямом розвитку України є проведення аграрної реформи з метою комплексного перевлаштування АПК країни, одним з пріоритетних напрямів якого є оновлення виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Передусім, слід відмітити, що він є процесом їх безперервного поновлення (відновлення), відтворення основних засобів. Узагальнюючи погляди провідних вчених-економістів та викладені тлумачення щодо сутності основних засобів в нормативній літературі, приходимо до висновку, що найбільш повним визначенням категорії «основні засоби» є: основні засоби – являють собою активи, які використовуються протягом декількох операційних циклів без втрати натурально-речової форми і власну вартість частинами трансформують у вартість нових продуктів через амортизаційні відрахування, термін корисності яких перевищує один рік та залучення яких у господарську діяльність забезпечує підприємству отримання економічної користі. В різних літературних джерелах класифікація основних засобів дещо відрізняється, тому що в основу покладені різні методичні підходи. Упорядкування питань, щодо класифікації основних засобів, дозволить значно спростити та уніфікувати роботу щодо здійснення нарахування амортизації, має свою економічну доцільність. Вважаємо, що найбільш вдалою класифікацією основних засоби є: земельні ділянки; капітальні витрати щодо поліпшення земель; будинки та споруди, передавальні пристрої; силові машини та обладнання; робочі машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар; довгострокові біологічні активи; інші основні засоби..

Дослідження теоретико-методологічних основ формування та відтворення основних засобів дозволили визначити вплив сукупності джерел відтворення та чинників, що безпосередньо або опосередковано впливають на процеси відтворення. Так, амортизація і прибуток, як основна частина внутрішніх джерел відтворення, за сучасних умов господарювання сільськогосподарських підприємств практично не виконують своєї економічної ролі в процесі відтворення основних засобів як основного джерела їх відтворення. Разом з тим, позикові та залучені кошти для є важкодоступними для сільськогосподарських підприємств та не достатньо поширеними для оновлення основних засобів.

Питання купівлі техніки сільськогосподарського призначення фінансово міцними підприємствами певним чином є вирішеним – функціонують дієві механізми її придбання як на умовах лізингових угод, так і на прийнятних кредитних умовах. Якщо підприємство має високий рівень фінансового забезпечення, то дозволяє спростити процес відновлення основних засобів і надає їм можливість визначати власні умови на ринку техніки сільськогосподарського призначення. Проте не кожне аграрне підприємство здатне купувати нові технічні засоби, навіть за умовами пільгових лізингових умов та кредитного забезпечення [1].

Тому, поряд з різними схемами продажу нової сільгосптехніки, в аграрній сфері доцільним є розвиток ефективної системи реалізації вживаної техніки. Це, дозволяє значно прискорити відновлення та поліпшити кількісно і якісно наявний парк техніки, а також забезпечити заощадження значних обсягів коштів, оскільки вживана техніка з відновленням до рівня 80-90% ресурсу становить 40-60% від вартості нових технічних засобів [2].

Перспективи даного спрямування підтверджує досвід розвинених країн, на ринку яких пропозиція вживаної техніки у 2 – 3 рази перевищує обсяг продажу нової, що дозволяє господарствам з порівняно невисоким рівнем ефективності досягти економії фінансових коштів на придбанні вживаної, машини відносно дешевого рівня, спрямовувати фінансові кошти на формування виробничої бази, запровадження нових технологій, поліпшення земель, купівлю сортового насіння, продуктивної худоби та інші цілі. При цьому термін служби основної кількості реалізованих вживаних тракторів - 4 – 5 років, комбайнів 3 – 4 роки. Техніку реалізують через систему дилерів після якісного технічного обслуговування на рівні 30-40% від вартості нових технічних засобів [3]. Розвиненим країнам притаманна зрковість обороту старої і нової техніки сільськогосподарського призначення. Практичний досвід свідчить про відносно високий рівень економічної доцільності періодичної зміни власників технічних засобів протягом життєвих операційних циклів. Великі суб'єкти господарювання, агрохолдинги спроможні купувати нові технічні засоби вітчизняного та зарубіжного виробництва. Наслідком цього поява зайвої вживаної техніки яка постачається на ринок вживаних технічних засобів. Інше джерело техніки складають аграрні підприємства, що збанкрутіли. Третім джерелом є техніка, яка надходить в наслідок припинення договорів лізингу. Ринку старої техніки властивий власний механізм функціонування та інструменти регулювання економічної взаємодії між товаровиробниками. Державу не цікавить яку техніку використовують підприємства, головним є узгодження інтересів між підприємцями та державою [4].

Для вітчизняної аграрної сфери ринок уживаної техніки є одним з важливих шляхів забезпечення збереженості технічного потенціалу аграрної сфери за умов кризових явищ в економіці, оскільки існує достатній досвід організації відновлення вузлів, агрегатів та деталей, який накопичено системою «Союзсільгосптехніка». Вартість відновлених машин, вузлів та агрегатів як правило встановлюються з урахуванням рівня відновлення ресурсу і базового рівня вартості нової техніки. Цей напрямок має особливу актуальність для фермерів, так як купівля нової техніки для них – дуже ускладнена [5].

Відновлення старої техніки повинні здійснювати спеціалізовані центри і технічні пункти обміну, які отримують необхідний обсяг обмінного фонду вузлів і агрегатів. Надання гарантій і додаткового обсягу послуг позитивно впливає на активізацію процесів лізингової взаємодії. Заводи-виробники техніки досягли значних успіхів щодо формування власних сервісцентрів їх технічного оснащення та забезпечення кваліфікованими фахівцями. Сервіс та вторинний ринок техніки сприятимуть можливості впровадження нанотехнологій. Враховуючи стан машинно-тракторного парку в аграрній сфері та деіндустріалізацію аграрного виробництва, необхідною є дієва схема державної підтримки. Проте, за умов потреби формування ринку уживаної техніки сільськогосподарського призначення та системи агротехнічного сервісу, концепція даної схеми має бути розширена: здавані трактори використовуються для формування фонду запасних частин та вторинний ринок.

З позиції інвестиційних перспектив роль джерел відтворення технічної бази сільського господарства та їх значимість істотно відрізняються один від одного, багато напрямків відтворення, незважаючи на зростання обсягів держпідтримки і субсидування, не виправдовують покладених очікувань. При цьому в сучасних умовах, коли більшість заходів стимулювання відтворення основних виробничих фондів – від субсидованого лізингу до пільгового кредитування сільгосптоваровиробників – доступні фінансово-благополучним підприємствам, необхідна розробка напрямків відтворення основних засобів сільгоспідприємств з урахуванням вже наявних фактів і диференціації самих сільськогосподарських підприємств за рівнем рентабельності, конкуренто – і кредитоспроможності [6].

Диференціація сільськогосподарських підприємств на прибуткові, підприємства з середнім рівнем прибутковості і збиткові призвела до нерівномірності процесу відтворення. І якщо перші здатні придбати імпорту дорожу техніку, другі (найчастіше) – менш дорожу вітчизняну, то треті не можуть собі дозволити оновлювати парк сільськогосподарських машин. Таким чином, простий або навіть розширений процес відтворення за рахунок придбання нової техніки можуть дозволити собі 20 – 25% сільгосп-товаровиробників. Одним з виходів у ситуації, що склалася, є розвиток купівлі-продажу уживаної сільськогосподарської техніки: подібний досвід є в економічно розвинених країнах (США, Канада, Японія, Німеччина та ін.), на ринку яких продаються старі трактори та зернозбиральні комбайни, термін служби більшої частини яких складає більше 3 – 5 років [6].

Варто зазначити, що амортизаційна політика в Україні потребує докорінної перебудови та має бути спрямована на поліпшення умов функціонування сільськогосподарських підприємств шляхом створення більш сприятливих умов формування їх матеріально-технічної бази та відтворення основних засобів. Скоріше за все, амортизаційна політика є елементом облікової політики, яка допомагає підтримувати динамічний інноваційний розвиток держави, що, в свою чергу, підвищує її міжнародний престиж, конкурентоспроможність вітчизняних товарів на внутрішньому і зарубіжних ринках, і, як наслідок, призводить до зростання реального сектору економіки, рівня життя населення і збільшення податкових надходжень. Зарубіжний досвід державного регулювання та підтримки сільськогосподарського виробництва дозволили встановити, що амортизаційна політика є самостійним елементом економічної системи кожної держави, на відміну від України, де вона переважним чином є частиною фіскальної політики. Підтвердженням цьому є основний нормативний документ, що регулює нарахування амортизації – Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», відповідно до якого амортизація є одним із прийомів, спрямованих на ухилення суб'єктів господарювання від сплати податку на прибуток.

Тому, на нашу думку, на законодавчому рівні доцільно забезпечити норми податкового та бухгалтерського обліку, привести у відповідність облік основних засобів не виробничого призначення та врегулювати визначення термінів корисного використання багаторічних насаджень. В обліку біологічних активів, а саме тварин основного стада, пропонуємо формувати джерела відтворення тварин основного стада за рахунок виручки від реалізації тварин після вибування, і виручки від реалізації основної продукції як різниці між первісною вартістю та виручкою від реалізації вибуваних тварин основного стада. Для спрощення та уніфікації процесів, пов'язаних з визначенням термінів використання основних засобів сільськогосподарськими підприємствами, пропонуємо застосувати «бенчмаркінг» на загальнодержавному рівні. При цьому нормативно затверджені терміни використання основних засобів мають бути лише орієнтирами для застосування керівниками та бухгалтерами підприємств і ні в якому разі не повинні обмежувати право власника визначати тривалість експлуатації основних засобів. Проте, для контролю з боку держави має проводитись моніторинг для запобігання зловживанню на підприємствах державної форми власності.

Велика роль у якісному техніко-технологічному переоснащенні сільськогосподарських підприємств належить іноземному інвестуванню. Незважаючи на незначний обсяг коштів іноземних інвесторів (3,3% у 2008 р.) в основний капітал, саме вони дають можливість імпортувати не тільки сучасну техніку та технології виробництва продукції, але і технології управління, корпоративну культуру та технології просування товарів. За результатами досліджень встановлено, що найбільш ефективним засобом стимулювання іноземного інвестування у вітчизняну економіку є прискорене списання інвестиційних ресурсів шляхом прискореної амортизації, зменшення податку на прибуток на відсоток інвестиційних витрат та податкового інвестиційного кредиту.

Висновки. Отже, проведені нами дослідження дають підстави зробити 60 висновок про те, що динаміка основних засобів в сільському господарстві, рівень їх використання та відтворення незадовільні. Для покращення фінансового забезпечення відтворення основних засобів дуже важливо поліпшити фінансовий стан сільськогосподарських підприємств, тому що основна частина інвестицій в основний капітал – це власні кошти підприємств та організацій. З метою оптимізації фінансового стану аграрних підприємств варто вживати запобіжні заходи щодо іммобілізації активів. Якщо активи вилучені з обороту, це зумовлює або зменшення масштабів діяльності, або збільшення зобов'язань підприємства. В обох випадках це негативно впливає на фінансовий стан підприємства, результати його діяльності і, як наслідок, на можливості фінансового забезпечення відтворення основних засобів за рахунок власних засобів. Для досягнення реального покращення стану відтворення основних засобів сільського господарства України необхідні заходи як на рівні держави, так і на рівні самих підприємств.

Література.

1. Бутко М. Проблеми відтворення основних засобів сільського господарства Чернігівської області / М. Бутко, О. Зеленська, С.Зеленський, О. Дорофієва // Економіка АПК. – 2005. – №9. – С.45-52.
2. Колеснік Я. В. Відтворення основних засобів: види, форма та джерела фінансування [Електронний ресурс] / Я. В. Колеснік // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. – 2009. – № 2. – С. 130–133. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/
3. Олійник О.В. Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві: Навчальний посібник / О.В. Олійник. – К., 2006. – 288 с.
4. Онисько С. М. До проблематики формування та відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс] / С. М. Онисько, Т. О. Шматковська, О. Г. Агрес // Держава та регіони: Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 2. – С. 139–145. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/ Dtr_ep/2010_2/ index.html
5. Плаксієнко В.Я. Особливості відтворення окремих видів ресурсів в АПК /Плаксієнко В.Я., Курбацька Л.М. // Держава та регіони. – 2004. – № 6. – С.

203-209

6. Шевченко Н. І. Фінансування розвитку аграрних підприємств: сучасний стан, проблеми та шляхи вирішення [Електронний ресурс] / Н.І. Шевченко // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. – 2009. – № 4. – С. 139–145. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2009.../4.%20Shevchenko.pdf

References.

1. Butko, M., Zelens'ka, O., Zelens'kyj, S. and Dorofieva, O., (2005), "Problems reproduction of fixed assets of Agriculture Chernihiv region", *The economy of agro-industrial complex*, vol. 9, pp. 45-52.
2. Kolesnik, Ya. V., (2009), "Reproduction of fixed assets: types, forms and sources of funding", *Visnyk Dnipropetrovs'koi derzhavnoi finansovoi akademii*, [Online], vol .4, pp. 130-133, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum (Accessed 16 Feb 2016)
3. Olijnyk, O.V., (2006), *Ekonomichnyj mekhanizm rozshyrenoho vidtvoрення v sil's'komu hospodarstvi*, [The economic mechanism of expanded reproduction in agriculture], Kyiv, Ukraine.
4. Onys'ko, S. M., Shmatkovs'ka, O. H., (2010), "The problems of formation and reproduction of fixed assets of agricultural enterprises", *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo*, [Online], vol .2, pp. 139-145, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_2/index.html (Accessed 17 Feb 2016)
5. Plaksiienko, V.Ya. and Kurbats'ka, L. M., (2004), "Features vosproizvodsta of certain types of resources in the agro-industrial complex", *Derzhava ta rehiony*, vol .6, pp. 203-209.
6. Shevchenko, N.I., (2009), "Financing of agricultural enterprises: current state, problems and solutions", *Visnyk Dnipropetrovs'koi derzhavnoi finansovoi akademii*, [Online], vol .4, pp. 139-145, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2009.../4.%20Shevchenko.pdf

Стаття надійшла до редакції 27.02.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"